
Otiskli jsme před 100 lety

Vážení čtenáři,

předkládáme vám článek publikovaný v našem časopise č. 1/1924. Jedná se o příspěvek kapitána gen štábu. Františka Coufala „Bitva u Tannenbergu r. 1914“.

Tento i další historické články si můžete prohlédnout, přečíst nebo stáhnout na webových stránkách našeho časopisu www.vojenskerozhledy.cz v nabídce archivu.

Kapitán gen štábu. FRANTIŠEK COUFAL:

Bitva u Tannenbergu r. 1914.

Rozvrh práce.

Díl první.

Úvod:

Operace ve Východním Prusku školním příkladem.

Přede hry bitvy:

Německý plán pro východ.

Nástup Rusů a Němců na východě.

Rennenkampff — porážka Němců u Gumbin.

Přípravy k bitvě:

Postup generála Samsonova, úkol 2. ruské armády.

Ústup 8. německé armády.

Úmysly generála Prittwitze.

Hindenburg, Ludendorff, pozměnění.

Situace 8. německé armády.

Německý operační plán. První útoky 26./8.

Průběh bitvy:

27./8. — Porážka obou ruských křidel.

28./8. — Průlom a oboustranný obchvat.

29./8. — Ústup, sevření, kapitulace, smrt generála Samsonova.

30./8. — Raid 1. ruské jezdecké divise.

Díl druhý.

Čím Němci zvítězili?

Výhody vnitřních linií.

Předpoklady o nadvládě německého vojenského zřízení.

Vzor bitvy u Kann.

Pohnutky morální.

Chyby a nedostatky na straně ruské:

I. Nedostatky ruské armády:

1. v organizaci (pekárny, trény, služba spojovací),

2. ve výcviku (průzkum, zpravodajství, služba spojovací),

3. morální.

II. Chyby ve vedení:

1. Rennenkampff,

2. Samsonov,

3. Žilinsky.

4. Celkové posouzení viny.

Důsledky bitvy u Tannenbergu a její význam.

I. Následky pro ústřední mocnosti:

a) na východě,

b) ve Francii.

II. Následky pro Dohodu:

a) pro Francii,

b) pro Rusko.

Literatura k bitvě u Tannenbergu 1914.

1. Ludendorff: Meine Kriegserinnerungen 1914—1918. Mittler & Sohn, Berlin 1920.
2. Major-General Knox: With the Russian Army 1914—1917. London, Hutchinson & Co.
3. General Wasil Gurko: Russland 1914—1917 (něm. překlad). Deutsche Verlags-Ges. f. Politik u. Geschichte. Berlin 1920.
4. H. Stegemann: Die Geschichte des Krieges. Deutsche Verlagsgesellschaft, Stuttgart-Berlin 1918.
5. Obstlt. v. Schäfer: Karte der Schlacht bei Tannenberg. „Veröffentlichg. des Staatsarchivs“ in Berlin 1921.
6. Obstlt. v. Giehl: Tannenberg von russischer Seite beleuchtet. „Wissen und Wehr“ 2./1922.
7. Italicus: Gli accerchiamenti di guerra mondiale: Tannenberg. „Rassegna dell'Esercito italiano“. II—12/III. II. vol.
8. Général Buat: Les campagnes d'Hindenburg-Ludendorff sur le front oriental. „Revue militaire française 92e année No. 7.“
9. H. v. Kuhl: Der deutsche Generalstab in Vorbereitung und Durchführung des Weltkrieges. Mittler & Sohn, Berlin 1920.
10. Général Daniloff: Les premières opérations de l'armée russe en 1914. „Revue militaire française“, 1923. No. 23, 24.
11. Delbrück: Zur Schlacht bei Tannenberg. „Wissen und Wehr“, 4./1922.
12. K. J. F. Leppa: Generaloberst v. Prittwitz u. d. Rückzug an die Weichsel. „Mil.-Wochenblatt“ 16./1922.
13. K. J. F. Leppa: Grossfürst Nikolai-Nikolajewi als Heerführer während der Anfangsschlachten d. Jahres 1914. „Mil.-Wochenblatt“ 18 a 21./1922.
14. General Max Hoffmann: Der Krieg der versäumten Gelegenheiten. München. 1923.
15. Kurt Jagow: Daten des Weltkrieges.
16. Hauner: Vojevůdce Ludendorff. „Voj. Rozhledy“ roč. 1920 č. 1, str. 50.

— * —

Díl první.

Jest velmi obtížné psát v naší době kriticky o událostech světové války. Předně jsme od těchto dějů dosud málo časově vzdáleni a mimoto se můžeme dopátrat většinou dosud jen stranických pramenů. Obzvláště události na frontě ruské zůstávaly dlouho osvětleny jen se strany německé. Rusko dalo na sebe dlouho čekat. A přece nás velice zajímaly boje ruské armády, jakož i všechna účast ruského národa na válce světové. Vydržel národ tento pro své spojence nejtěžší rány, aby téměř vykrvácel a tragickým vývojem věcí byl přiveden až na pokraj záhuby.

Nelze-li ani dosud podati dobrý celkový obraz světové války, můžeme alespoň vyjmouti z této veliké doby některé události, sestaviti podle pramenů jejich průběh a z toho pak čerpati důležité poznatky a dobrá ponaučení.

Před nedávnem byly prameny o prvních bojích na ruské frontě obohaceny obšírným dílem generálmajora Knoxa, bývalého anglického vojenského ataché v Rusku; líčí osudy ruské armády od počátku světové války až do roku 1917.¹⁾ O téže době píše také ruský generál Gurko ve své knize „Rusko 1914—1917, válka a revoluce“. Se strany německé osvětlují události tyto dostatečně spisy Ludendorffovy, jakož i různá uveřejnění německého státního archivu.

Vybral jsem si za předmět své studie bitvu u Tannenbergu v roce 1914, operaci z nejzajímavějších na východním bojišti a největší zničující bitvu světových dějin vůbec. Nechci tím oslavovati úspěch německého vojenského vedení, nýbrž hlavně poukázat na

¹⁾ Viz literaturu svrchu uvedenou.

chyby spáchané při těchto operacích. Je lépe učit se z chyb cizích než z chyb vlastních! A operace ve Východním Prusku budou povždy školním příkladem „operací na vnitřních liniích“, a jest tudíž třeba předložit je našemu důstojnictvu zevrubněji zpracované. Mimo to byla bitva u Tannenbergu velice významnou událostí pro další průběh války na východním bojišti a snad proto, ač nepřímo, rozhodla i o našem osudu.

Pokusím se proto předně o nestranné vyličení skutečných událostí u obou protivníků a potom o objektivní studii taktické a strategické stránky této operace. V této druhé části bude nutno pátrati po všech příčinách, které zavinily nešťastnou porážku Rusů.

Přede hry bitvy.

Německý válečný plán, který, jak známo, byl vypracován podle myšlenky Schlieffenovy a modifikován Moltkem, předpokládal zdlouhavou ruskou mobilisaci a válečnou nehotovost ruské armády. I přes obhajování Němců, které vypisuje ve svém díle generál v. Kuhl,²⁾ a v kterém se praví, že německý generální štáb podle zkušeností získaných v době napětí 1912/13 předvídal před válkou mnohem kratší trvání ruské mobilisace než doposud, dokazují nám první události ve Východním Prusku, že byli Němci přece poněkud překvapeni. Ať se to stalo tím, že ruská mobilisace mohla být přece rychleji provedena, či tím, že — jak Kuhl ve své knize chce dokázat — ruská armáda před vyhlášením mobilisace usnadnila ji rozsáhlými přípravami (podle ruského tajného nařízení z r. 1913 o t. ř. „období válečných příprav“), jest zřejmo z výsledků prvních bojů 8. německé armády a z chování generála Prittwitze, císaře Viléma a obzvláště vrchního německého vedení, že Němci přece neočekávali tak brzký postup dvou silných ruských armád do Východního Pruska. (Viz náčrt č. 1.)

Očekával-li však německý generální štáb přece postup obou ruských armád — vilenské a varšavské — jak Kuhl též uvádí, pak obsahovaly ruské síly, postupující proti Německu, 10 až 12 armádních sborů, a Němci musili již předem vědět, že tyto ruské síly nezastaví svou 8. armádou, mající jen o málo více než 4 armádní sbory. Ovšem, válečný plán Schlieffenův předvídal ústup německých sil ve Východním Prusku až za Vislu a hájení této čáry až do doby, kdy se věci na západním bojišti rozhodnou příznivě a dovolí východní frontu zesílit a posunouti ji opět na ruské území.

Proto byly téměř všechny ozbrojené síly Německa poslány na západ, aby tam neočekávaným a smělým manévrem přes neutrální území zaskočily francouzskou armádu v jejím předpokládaném nástupním prostoru mezi Laonem a Belfortem, zahaly ji, odřízly od Paříže a s obrácenou frontou pak zatlačily na švýcarské hranice. Záměr arcí smělý; ale ozbrojené síly německé byly pro něj úplně správně rozloženy. Ovšem, jak často bývá, při tomto původním a správném rozhodnutí nezůstalo, a to bylo Němcům osudné. Na východě počalo vrchní velení opouštět původní myšlenku ústupu na Vislu hlavně proto, že mu bylo líto přenechat Východní Prusko Rusům; se západní fronty počalo brát síly pro východní frontu a to právě odtud, kde jich bylo později nejvíce zapotřebí. A když došlo

¹⁾ V. J. Hauner: Vojevůdce Ludendorff, Vojenské Rozhledy 1920, č. 1., str. 51.

²⁾ Generál v. Kuhl: „Der deutsche Generalstab in Vorbereitung und Durchführung des Weltkrieges.“ Mittler & Sohn, Berlin, 1920.

brzy po době, kterou chci zde vyličiti, na západní frontě k bitvě na Marne, chyběly tyto odebrané síly na místě rozhodném, takže musil Němce stihnouti neúspěch, a to zmařilo úplně jejich odvážný záměr.

Pohlédneme-li na nástup obou protivníků na bojišti východním, poznáme, že se tam vlastně naděje obou generálních štábů nesplnily. Němci se domnívali (podle Kuhla), že Rusové sice pošlou hlavní své útočné síly proti rakousko-uherské armádě, ale že přece dvě armády postaví proti Německu. Měly to býti, jak bylo, již dříve řečeno, armáda vileňská a armáda varšavská. S touto domněnkou se ruský plán zcela neshodoval. Rusové sice chtěli (podle Knoxa) původně hlavní silou napadnouti Rakousko, ale proti Východnímu Prusku vyslati pouze 1. armádu (Rennenkampfovu), kdežto 2. armáda (Samsonovova) měla zůstatí ve Varšavě jako záloha jižní fronty. Armáda 9. měla chrániti Petrohrad, kdežto všechny ostatní armády byly postaveny proti Rakousku.

Ačkoliv Rusové věděli, že Německo poslalo téměř všechny své síly proti Francii, přece očekávali, že Němci započnou operace na východě vpádem do ruského území, neboť rovněž věděli, že německá mobilisace bude rychlejší než ruská. Ve skutečnosti však Němci chtěli buď jen chrániti hranice, nebo ustoupiti za Vislu.

Původní plán ruský byl zajisté taktéž správnější než plán později uskutečněný. Plán původní útočil hlavní silou na Rakousko a na podřadné frontě se spokojoval jen obranou. Po mobilisaci byl však tento plán změněn. Aby bylo pomozeno spojencům na západní frontě, byla také 2. armáda poslána proti Východnímu Prusku a na její místo posunuta 9. armáda z Petrohradu. Tak se stalo, že Rusko začalo proti všeobecným pravidlům strategickým ofensivou na obou frontách, jak proti Rakousku, tak proti Německu.¹⁾

Nás tu zajímá jen ta část, která bojovala proti Němcům. Skládala se z 1. armády, neboli němenské — Rennenkampfovy a z 2. armády, t. ř. narevské — Samsonovovy a měla společného velitele, generála Žilinského, velitele ruské severozápadní fronty. Hlavní stan této skupiny byl v Bialystoku. Ruská 1. armáda se skládala z III., XX. a IV. armádního sboru a z pěti jezdeckých divízi;²⁾ 2. armáda (Samsonovova) se skládala původně z I., II., VI., XIII., XV. a XXIII. armádního sboru a z tří jezdeckých divízi. Na čas byl též gardový sbor přidělen k 2. armádě jako posila. V době, kdy armáda Rennenkampfova překročila hranice Východního Pruska (17./8.), byla armáda Samsonovova u Varšavy a nebyla ani úplná, ježto byla původně určena za zálohu.

Proti těmto silám postavili Němci ve Východním Prusku jen 8. armádu, skládající se z I., XVII. a XX. aktivního sboru.³⁾ Mimoto byly přiděleny k této armádě: I. záložní sbor, zřízený po mobilisaci, zeměbranecká divise Goltzova, převezená později z Holštýnska, 3. záložní divise, 1. divise jezdecká a hlavní záloha pevností Krá-

¹⁾ Viz podobný postup Rakouska, které počalo válku taktéž ofensivně na obou frontách, ruské i srbské!

²⁾ Podle Schafera („Karte der Schlacht bei Tannenberg“) měl Rennenkampf 4 armádní sbory, 1 pěší brigádu, 5 jezdeckých divízi, 1 jezdeckou brigádu a mimo to 2 divise záložní. Uhrnem měl 168 praporů, 154 eskadrony, 648 děl a 396 kulometů.

³⁾ I. armádní sbor se skládal z 1. a 2. pěší divise. XVII. armádní sbor se skládal z 35. a 36. pěší divise a XX. armádní sbor ze 37. a 41. pěší divise. I. záložní sbor byly 1. a 36. záložní divise. Goltzova zeměbranecká divise měla smíšené zeměbranecké brigády a to 6. a 34.

lovce, silná zeměbrancecká divise. Všechna tato vojska byla podřízena generálovi Prittwitzovi; stan byl v Marienburgu.

Byly tam tedy německé 4 sbory, 2 pěší a 1 jezdecká divise proti devíti sborům a 8 jezdeckým divisím ruským.

Z těchto německých sil byl postaven XX. německý armádní sbor na jižních hranicích Východního Pruska. Ostatní části 8. německé armády byly shromážděny v nejzazším cípu Východního Pruska a rozloženy proti dolnímu toku Němenu. (Viz náčrt č. 1.)

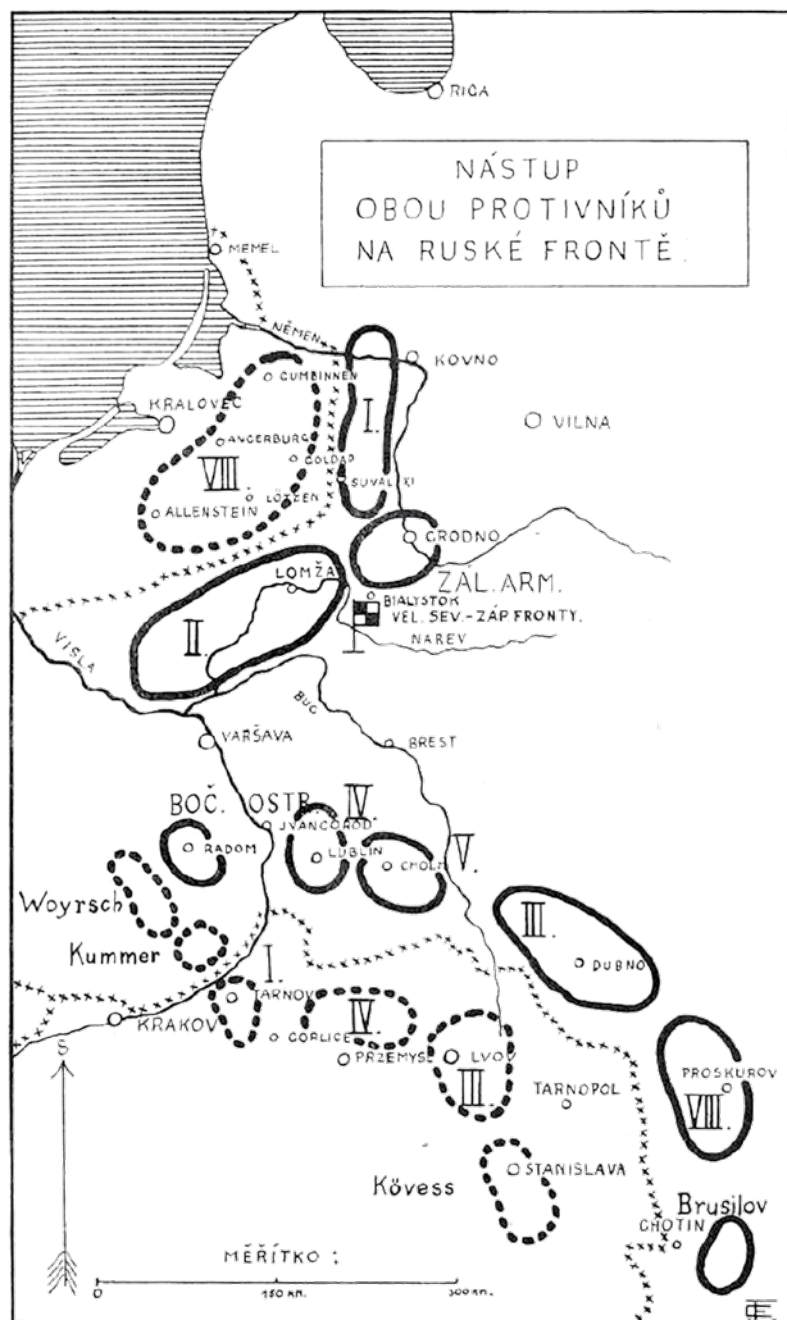
V domněnce, že na ně nebude vážně útočeno, měla tam tato německá vojska být jakýmsi předvojem těch značných sil, které by tam byly podle německého obecného mínění poslány v dohledné době se západního bojiště, až bude Francie poražena. S těmito silami chtěli pak Němci provést proti ruskému pravému boku tentýž obchvatný manévř, který měl poněkud dříve rozhodnouti o osudu Francie a Belgie.

Kdyby však byli bývali Rusové hbitější než se očekávalo, a kdyby byli podnikli ohromným výběžkem, kterým ruské Polsko vnikalo do území ústředních mocností, ofensivu proti Německu, měla 8. armáda ve Východním Prusku dosti výhodné postavení, aby vpadla ve vhodném okamžiku ruským silám, postupujícím na západ, do pravého boku, mezitím co armáda rakouská hrozila rozdrťiti jejich bok levý. Z fronty byla by podobná ruská ofensiva zadržena silami, jež by německé vrchní velitelství bylo přivolalo ze západu.

Zdá se však, že ani Němci sami nedoufali valně v tento postup a proto vyslali tam na ochranu celých polských hranic mezi Východním Pruskem a Rakouskem jen jeden zeměbrancecký sbor pod velením generála Woyrsche.

Taková byla tam situace, když dne 17./8. 1914 překročil Rennenkampff hranice Východního Pruska a podle daného úkolu „vésti energickou ofensivu směrem na Vystruč (Insterburg)“ postupoval proti Královci. Dne 20. srpna došlo u Gumbin, východně od Vystruce, k hlavní srážce. Němci prudce útočili, a bitva byla pro Rusy již skoro prohrána. Tři ruské pluky 28. pěší divise (na pravém křídle) již ustupovaly. Také armádní štáb nutil Rennenkampffa, aby vydal rozkaz k všeobecnému ústupu, než vznikne katastrofa. Právě křídlo bylo v nebezpečí, že bude nepřítelem obchváčeno. Rennenkampff však odolal těmto obavám. Rozkázal, aby jeho střed a levé křídlo útočily a donutil Němce k ústupu. Ale potom by bylo bývalo správné dobytého úspěchu využití — rychle pronásledovati nepřítele a stále býti ustupujícím Němcům v patách. Tak mohlo být dosaženo skvělého vítězství i bez pomoci armády Samsonovovy, a pevnosti Královce mohlo být snadno dobyt. To se však nestalo. Rennenkampff postupoval velmi pomalu, takže Rusové pozbyli hned 21., tedy již den po bitvě, úplně dotyku s nepřítelem.

Poražená 8. armáda německá ustupovala západním směrem v prostoru mezi řekou Pregelou a skupinou jezer; generál Prittwitz chtěl ustoupiti za Vislu, jak to předvídal pro podobný případ již plán Schlieffenův. Jak praví později Ludendorff, mohl být tento plán odůvodněn jen nadějí na brzké a vítězné dokončení operací na západě. „Přitom však neměl zřetele na skutečnou válku a na ohromnou odpovědnost, kdyby byla vlastní země vydána nepříteli.“ Podle něho byli by Němci 8. armádou již vůbec neudrželi posice na Visle, ježto by tam byli vydáni společnému náporu obou ruských armád.

NÁČRT č. 1.

Při pohledu na mapu (náčrt 2.) je viděti, že čára, táhnoucí se na jih od Vystruče přes Angerburg, Lötzen, Nikolaiken a Johannsburg, je téměř nepřetržitou překážkou jak řekou Angerappem, tak četnými velikými jezery, jako je Mauer-See a Spirding-See,¹⁾ a že lze tuto linii snadno opevniti. Čára tato byla také Němci opevněna a obsazena. Podle německých zpráv nepokusili se Rusové značnějšími silami o útok na tuto jezerní závěrku. Ústupem 8. německé armády bylo však možno překážku tuto obejít na severu, což hrozilo Němcům od armády Rennenkampfovy, a mimo to i na jihu, kde měla 8. armáda německá jen XX. sbor, proti němuž již již se valila z jihu od Varšavy jako ohromné mračno armáda Samsonovova.

Abý byl proto ústupový pohyb 8. německé armády chráněn s levého boku a zvláště, když již 21./8. počaly části armády Samsonovovy silně dorážeti na XX. německý sbor, rozhodl se generál Prittwitz zesílit tuto svoji bočnou ochranu. Bezpečnost 8. německé armády vyžadovala, aby nebyl XX. armádní sbor úplně poražen, dříve než by byla celá armáda překročila tok řeky Passargy.

Proto nařídil generál Prittwitz, aby byl I. armádní sbor vyňat z prostoru u Vystruče, na stanicích západně odtud naložen a železnicí převezen ke Gossershausenu, kde měl sloužiti jako ešelon XX. armádního sboru, umístěný stupňovitě daleko za jeho pravým křídlem. Taktéž byla 3. zál. divise vyňata z fronty u Angerburga a poslána k Allensteinu jako levý odřad XX. armádního sboru.

Pod ochranou této pevné bočné ostrahy měl zbytek 8. armády — vyjma zálohu pevnosti Královce, jež měla ustoupiti do pevnosti — přejíti dále severněji a dosáhnouti dolního toku Visly. Po úplném přechodu 8. armády měly ustupovati na Vislu části bočné ostrahy po jednotlivých odřadech, a to počínajíc 3. záložní divisi. Takto měl započítí všeobecný ústup 8. armády dne 23./8., kdy všechny části, určené k ochraně armády proti jihu, měly býti na místě svého určení.

To byly ty nejdůležitější události, které předcházely bitvu u Tannenbergu. Bitva sama počínala se připravovati teprve za ústupu 8. německé armády, kdy bylo velení její odevzdáno Hindenburgovi.

Připravý k bitvě.

Ačkoliv Ludendorff popírá, že byla bitva u Tannenbergu jakkoliv připravována, a tvrzení toto jest dosti hodnověrné, chce nazvat některé události, ponějvíce operačního rázu, které bitvu přímo předcházely, přípravami k ní.

Jako první takový čin nutno uvéstí postup armády Samsonovovy, jako druhý jmenování generála Hindenburga velitelem 8. armády a ustanovení generálmajora Ludendorffa jeho štábním náčelníkem. — Ruská druhá armáda (Samsonov) byla vrchním velitelstvím severozápadní fronty vyslána proti pruským hranicím, dříve než se mohla shromáždit. Stalo se tak, jak jsem již jednou podotkl, proto, aby bylo ulehčeno Dohodě v jejím tísnivém postavení na západní frontě. Armáda tato postupovala (viz náčrt 2.) přibližně s linie Augustow—Lomža—Ostrolenka—Rožan—Nossielsk—Novo-Georgěvsk, se svými šesti armádními sbory na úrovni všeobecným směrem severozápadním, takže její střed směřoval na prostor Allenstein—Osterode. Dne 21./8., kdy 8. armáda německá ustupovala od

¹⁾ Užívám běžných německých názvů pro snazší hledání na mapách.

Vystruče na západ, překročily první části 2. ruské armády pruské hranice. Samsonovova armáda měla (podle Knoxa) postoupití proti čáře Lötzen—Passenheim (?), podniknouti hlavní útok, obešedši na západ Mazurská jezera, porazit nepřitele a odríznouti jej od Visly.

Jakkoliv se všechna opatření generála Prittwitze po neúspěchu Němců u Gumbinu přesně řídila dispozicemi, které byly předtím nesčíslněkrátě doporučovány při taktických cvičeních „Velkého generálního štábu“, vedených vynikajícím šéfem této instituce, generálem Schlieffenem, přece upadl velitel 8. armády ve velkém hlavním stanu v nemilost. Při taktických cvičeních generálního štábu v míru bylo arciť snadno přenechat červené nebo modré straně kus mapy, představující státní území, a týmž snadným způsobem mohl si některý velitel získati jméno udatného vojevůdce, odváživšího se smělého manévru.

Avšak ve skutečnosti je zapotřebí mnohem větší odvahy, a té se německému velkému generálnímu štábu nedostávalo. Nejen nedopustila jeho hrdost, aby Němci přenechali nepříteli značnou část vlastního území, — věděliť Němci dobře ze svého vpádu do cizího území, co je pro stát a obyvatelstvo nepřátelská invase — nechtěli ho přepustiti nepříteli alespoň, dokud by nebyli k tomu přinuceni. A aby nebyli k tomu donuceni, vzali s pravého křídla západní fronty — s místa rozhodujícího — dva armádní sbory.¹⁾ a vrhli je na východ. Konečně odňali generálu Prittwitzovi velení 8. armády, protože, jak francouzský generál Buat²⁾ praví: „jeho neodpustitelnou chybou bylo, že se s velkou důvěrou řídil lekcemi svého starého učitele“.³⁾

Nicméně svádí obrat věcí ve Východním Prusku k mínění, že změna ve velitelství 8. německé armády německé věci skutečně posloužila, ba že zachránila Němce z tamní zoufalé situace.

Nový velitel a nový náčelník pro 8. německou armádu byli jmenováni 22. srpna, a vskutku ještě téhož dne dal Ludendorff, dlejší ještě tehdy na belgických hranicích, když byl zpraven o situaci na východě, naříditi 8. armádě pro den 23. srpna, aby zastavila ústup a hájila čáry řeky Angerappy a jezer, aby si odpočinuly XVII. a I. záložní sbory a aby I. armádní sbor byl poslán, ne jak bylo původně určeno do Gosslershausenu k dispozici armádního velitelství, nýbrž poblíže XX. armádního sboru do prostoru východně od Německého Jilového (Deutsch Eylau). Z těchto dispozic Ludendorffových jest jasné viděti, jak mnohdy souvisí situace na bojišti těsně s veliteli a štáby. Sotva byly naznačeny na vedoucí místa u 8. armády jiné osobnosti a již, ač byly tyto osoby dosud téměř na západním bojišti, zavanul na východopruské frontě jiný vzduch. Než přišli Hindenburg a Ludendorff, zvítězil v hlavním stanu v Marienburgu názor, hájiti linie řeky Passargy, dříve než se ustoupí na Vislu.⁴⁾

¹⁾ Byly to XI. armádní sbor (von Pluskow) a záložní gardový sbor (von Gallwitz). Tyto sbory nepřišly včas, aby se zúčastnily bitvy u Tannenbergu.

²⁾ Général Buat: La campagne d'Hindenburg-Ludendorff sur le front oriental. — Revue militaire française, 1922. No. 7.

³⁾ t. j. hraběte Schlieffena.

⁴⁾ Z článku Konráda J. F. Leppa: Generaloberst von Prittwitz und der Rückzug an die Weichsel“ v „Militär-Wochenblatt“, 16./1922 a tam uvedená literatury vysvitá, že velitelství 8. německé armády mělo jen „úmysl“ ustoupiti za Vislu, a rozkaz k tomu že dán nebyl. Z toho je patrné, že bylo Prittwitzovi velení 8. armády odňato buď neoprávněně nebo předčasně.

Jak vidíme, převrátily tyto dispoice, dané Ludendorffem 8. armádě dříve, než byl vůbec uviděl svého velitele armádního, veškerou koncepci plánu Prittwitzova. Proti Prittwitzově myšlence výhradně obranné, obsahují Ludendorffovy dispoice, jež budou záhy doplněny dalšími rozkazy, zárodky budoucí ofensivy.

Třeba ještě podotknouti, že se musilo upustiti od ústupu až na Vislu též na přání císaře Viléma, krále pruského, který těžce nesl nepřátelský vpád do své užší vlasti a nechtěl postoupiti nepříteli celé Východní Prusko až po Vislu.

Z dispoic daných Ludendorffem již na cestě do Marienburga vysvítá, že dobře postřehl situaci, která nastala ve Východním Prusku. Viděl, že 8. německá armáda je v ústředním postavení, a obě armády ruské (1. a 2.), že jsou daleko od sebe odděleny jezerní závrkou. Toto ústřední postavení německé armády skýtalo možnost využití výhod operací na vnitřních liniích a poraziti jednu nepřátelskou armádu po druhé, dříve než se budou moci spojit. Sám praví, že „využití vzdálenosti obou nepřátelských armád vězelo všem důstojníkům německého generálního štábu v mase a v krvi“. Osud německé 8. armády byl by býval tragický, kdyby se byla dala sevřítí oběma ruskými armádami. Situace Němců byla pro jejich nepočetnost velmi vážná, a proto se musilo něco dát v sázku a podniknouti něco stůj co stůj. Ludendorff sám praví, že nejvíce spoléhal na chabou ruskou vojenskou organizaci proti silné organizaci německé a na zdoluhavý ruský postup.

Bitva sama počala se veškerou mohutností teprve 27. srpna, a ježto byla provedena zcela podle rozhodnutí německého velení z doby od 24. do 26. srpna, nutno doznati, že si vedení německé zajistilo iniciativní jednání, vnutilo ihned s počátku protivníkovi svoji vůli a provedlo ji důsledně. Jak se to poznenáhlu projevoválo, poznáváme zcela jasně, budeme-li sledovati denní události na obou stranách podle oboustranných líčení, která nyní máme po ruce. Můžeme je snadno v denních obdobích přirovnávat a bude zajisté zajímavé, jak se zprávy doplňují.

Ve dnech od 21. do 23. srpna.

Němci:

Rusové:

Válečné učenění (Ordre de bataille):

8. armáda: sbory I. (gen. von Franco, XVII. (gen. von Mackensen), XX. (gen. von Scholz), I. záložní (gen. von Below), 3. záložní (gen. von Morgen), zeměbranná brigáda a 1. jezdecká divise.

2. armáda: sbory I. (generál Artamanov), II. ¹⁾, VI. (generál Blagověščenský), XIII. (generál Klujew), XV. (gen. Martos), XXIII. (generál Kondratovič), 4., 6. a 15. jezdecká divise.

P o č t y (početní stav):

Asi 220.000 mužů.

Asi 250.000 mužů.²⁾

S i t u a c e (viz náčrt 2.):

Na místě jen XX. a. sbor, a to s počátku v prostoru východně od Gilgenburgu, Gr. Gardienen, Michalken; po-

Celá 2. armáda na postupu směrem severozápadním zprava doleva: VI. a sb. překročil 21. 8. hranice u Myšince

¹⁾ Ruský II. sbor odhalo ruské velitelství severozápadní fronty 2. armádě již za postupu do Východního Pruska a poslalo jej jako spojku mezi 1. a 2. armádou přes Lyk na Angerburg. Měl být též krytý proti německé pevnosti Lötzen.

²⁾ Jen Samsonov; mimo to stál proti 8. německé armádě též Rennenkampff, jenž měl také přibližně 250.000 mužů (24 pěší a 4 jezdecké divise).

zději po boji ustupuje levé křídlo k Mühlenu. 3. zál. divise se shromažďuje v prostoru Reichenau západně od Hohensteinu. I. a. sbor počíná vykládání v Něm. Jilovém, jest na železničním převozu přes Korschen—Allenstein. I. jez. divise před 1. ruskou armádou, I. zál. a XVII. a. sbor odpočívají 23. 8. asi v prostoru Barten—Gerdauen. — Hlavní stan 8. armády v Marienburgu.

a dosáhl 23. 8. krajiny u Ortelsburgu, vpravo od něho 4. jez. divise; XIII. a. sb. překročil hranice 21. 8. u Chorzele a dosáhl 23. 8. Wattendorfa—Omulefenu; XV. a. sb. překročil 22. 8. hranice u Janova, obsadil 23. 8. Neidenburg a dosáhl bojem prostoru Lahna—Orlau. Ruský pluk č. 31 dobyl Lahny bodákem v 8 hod. večer. Rusové ukořistili 2 děla a 2 kulomety. Úspěchu toho dobyly 6. a 8. ruská divise. Právě křídlo něm. XX. a. sboru bylo poraženo a zatlačeno k Mühlenu. — XXIII. a. sb. překročil 23. 8. hranice a dosáhl Gr. Kozlau; I. a. sb. překročil 23. 8. hranice u Illowa a dosáhl Soldau. Nalevo od I. sboru postupovaly 6. a 15. jez. divise proti prostoru Strassburg—Lautenburg. — Hlavní stan 2. armády v Ostrolence.

Zprávy o nepříteli:

Slabé. Síly, před nimiž ustupoval XX. a. sbor za stálých bojů, patří k armádě 2., t. j. Samsonovově. Jak tato rozčleněna, neznámo. Armáda 1. (Rennenkampfova) vůbec neprosleduje německou ustupující 8. armádu.

Chabré. Bylo jen známo, že 2. armáda (XV. a. sbor) bojuje jen s XX. a. sborem německým, který byl odhadován na 3 pěší divise.

Úmysly:

Vše závisí na chování 1. ruské armády; to dává naději, že bude možno odvést od ní značné síly. Bude-li toto chování Rennenkampfovo i nadále příznivé, odvede se 8. něm. armáda od I. a. sboru a vrhne se z ústředního postavení napřed na nebezpečnějšího a bližšího nepřítele, t. j. na Samsonovova. O formě bitvy nebylo ještě jasných představ.

Sledovatí původní úkol a postoupiti proti severu. Německý XX. sbor měl být odražen směrem západním, aby se takto uvolnila cesta na sever a aby mohla být zaskočena ustupující 8. německá armáda.

Dané rozkazy:

XX. a. sbor brání se nepříteli, nedá se však porazit; I. a. sbor pokračuje ve vykládání v Něm. Jilovém; 3. zál. divise se konečně úplně shromáždí západně od Hohensteinu, aby mohla zasáhnouti na levém křídle XX. sboru. Všechny ještě volné části pevnostních posádek z Thornu, Kulmu, Graudenze a Marienburga přemístí se ihned do prostoru Strassburg—Lautenburg. Jsa kryt 1. jez. divisi a I. zál. sborem přesune se XVII. a. sbor přes Schippenbeil a Bischofsstein na jih.

VI. a. sbor zůstane v Ortelsburgu; XIII. a. sbor postoupí proti Omulefenu—Wattendorfu, XV. a. sbor obsadí Neidenburg, I. Soldau, 2. divise XXIII. a. sboru Lissovéc (mezi Mlavou a Neidenburgem). Zdá se, že vrchní velitelství severozápadní fronty nebylo s tímto konečnými cíly srozuměno, protože další armádní rozkaz nařídil XV. a. sboru postoupiti dále na Lykusen—Seeliesen a 2. divisi XXIII. a. sboru do Kozlau; XIII. a. sbor měl své pravé křídlo prodloužiti až po Jedwabno. VI. a I. a. sbor, jak bylo dříve nařízeno.

Z této situace, dosažené k večeru dne 23. srpna, je viděti, že ruská 2. armáda postupovala v tuto dobu již úplně rozvinutá a hotová k boji, kdežto německá 8. armáda měla proti Rusům na místě toliko jeden armádní sbor, schopný boje. Ostatní německé síly byly buďto ještě velmi vzdáleny, nebo — v době krise — ještě nebyly vloženy, nebo shromážděny, a nebyly tudíž schopny boje. Na jedné straně mizivá podřízenost, na druhé straně zničující převaha sil, nebo jednak neúplnost a nepřipravenost, jednak hotovost k boji v rozvinuté formaci.

Bude dobře zmínit se též o některých podrobnostech bojů dne 23. srpna u Lahna—Orlau. Němci doznávají sice, že XX. armádní sbor byl dne 23. srpna velmi tísněn a že musil podstoupit tuhý boj s armádou Samsonovovou, tvrdí však, že dobrovolně vyklidili v noci ze 23. na 24. srpna posici u Lahna—Orlau a zaujali dále vzadu výhodnější posici v oblouku Gilgenburg—Mühlen. Rusové se domnívají, že Němci ustoupili proto, že se jejich dělostřelectvu podařilo umlčet dělostřelectvo německé. Zdatnost německých kulometů Rusové velmi uznávají. Velitel XV. ruského sboru, generál Martos, stěžoval prý si, i přes skvělý úspěch, na svůj příliš rozsáhlý úsek (17 km), na netečnost XIII. sboru (gen. Klujew), který mu neposkytl pomoci a na nespolehlivé spojení s armádním velitelstvím, od něhož prý nedostává odpovědi.

Střetnutí ruského XV. sboru s Němci u Lahny bylo asi dosti krvavé, podle čísel ztrát. V boji dne 23. srpna ztratili Rusové 4000 mužů. Jeden ruský pluk prý pozbyl 9 velitelů rot ze 16 a jedna rota, která šla do boje se 190 puškami, ztratila všechny důstojníky a 120 mužů. Podle ruských odhadů pozbyli Němci asi 6000 mužů.

Dne 24. srpna:

Němci:

Rusové:

Válečné učenění (Ordre de bataille):

I., XVII., XX., I. zál., 3 zál. divise, zeměbranecká brigáda, I. jezd. divise a skupina generála Mühlmann, skládající se z pevnostních posádek. Síla těchto: asi 32 praporek.

I., VI., XIII., XV. a XXIII. a. 4., 6. a 15. jezd. divise.

Počty (početní stav):

Kolem 235.000 mužů.

Asi 250.000 mužů (jen armáda náreuská).

Situace:

XX. a. sl. v obranném postavení východně od čáry Gilgenburg—Mühlen; 3. zál. divise dokončuje své shromažďování západně od Hohensteinu, I. vykládá se dále v Ném. Jilovém; I. zál. sbor a I. jezd. divise v prostoru Barten—Gerdenen a severně odtud; XVII. dosáhl prostoru jižně od Schippenbeilu. — Hlavní stan 8. armády v Riesenburgu.

VI. a. sbor dosáhl prostoru Mensguth—Bibben, XIII. zůstal u Wattendorfa—Omulefenu a prodloužil své pravé křídlo po Jedwabno; XV. a. sbor zůstal v prostoru Lykusen—Orlau—Seelesen; XXIII. postupoval přes Gr. Kozlau na Lippau; I. zůstal u Soldau. Jezdecké divise postupovaly soublesně s oběma křídly. V celku se zdá, že celá 2. armáda zůstala na místě, kromě VI. sboru. — Hlavní stan 2. armády v Ostrolence.

Zprávy o nepříteli:

Velmi cenné! Velitelství 8. armády dostalo na cestě z Marienburga do Tannenbergu zachycenou bezdrátovou depesi Rusů, která podávala úplný a přesný obraz o postupu a rozčlenění 2. armády a o jejích operačních záměrech v nastávajícím období: „Armáda náreuská (pět armádních sborů a tři jezdecké divise) postupuje na frontě Ortelsburg—Soldau, a to: VI. a. sbor na Bischofsburg, XIII. na Allenstein přes Passenheim, XV. a XXIII. na Hohenstein a Waplice, I. a. sbor na Gilgenburg přes Soldau. Dvě jezdecké divise operují dále na západ směrem na Lautenburg a Strasburg, třetí jezdec.

Chudé! Nové zprávy oznamovaly, že nepřítel má být u Hohensteinu. O síle a nepřátelském rozčlenění žádných zpráv. Rusové se podle všeho domnívali, že mají před sebou pouze XX. něm. sbor a zeměbranu z nouze sebranou.

Němci:

divise kryje pravý bok armády.“ Takto znali Němci ruskou situaci, jak ji ukazuje náčrt č. 2.¹⁾

Rusové:**Úmysly:**

Táhnouti nepřítele za sebou směrem severozápadním tak, aby jádro 2. ruské armády dosáhlo úzkou frontou čáry Hohenstein—Allenstein. Nepřítel má býti utvrzen v domněnce, že má před sebou jen slabé síly, a má se státi bezstarostným.

Pokračovati v postupu na sever.

Dané rozkazy:

XX. sbor pokračuje ve svých defenzivních operacích proti ruské 2. armádě společně s 3. zál. divísi; I. dokončí vykládání a posune se z Nēm. Jilového na Montovo; XVII. pokračuje v pochodu na jih na Lautern—Bischofsburg; I. zál. dá se na pochod na Seeburg; I. jezd. divise kryje všechny tyto přesuny proti Rennenkampfovi.

Střed 2. armády (XIII., XV., XXIII.) pokračuje v ofenzivě směrem severním; sbory na křídlech kryjí boky armády: VI. v prostoru Bischofsburg—Rothfless, I. sbor u Soldau.

Ze situace tohoto dne, z úmyslů a daných rozkazů vysvítá již určitěji záměr, který měly obě strany pro příští operace.

Ruské operační myšlenka se shodovala v tuto dobu s původním úkolem 2. armády. Z náčrtu poznáváme, že měly podniknouti hlavní nápor 3 ruské sbory, a to XIII., XV. a XXIII., které byly středem armádního rozčlenění. Boky armády byly kryty každý jedním sborem a jednou nebo dvěma jezdeckými divisemi. Postupovaly tedy na pravém křídle VI. a. sbor a 4. jezdecká divise, na levém pak I. sbor a 6. a 15. jezdecká divise. Takto měla 2. armáda postupovati směrem severním, resp. severozápadním, asi přes linii Allenstein—Osterode dále na sever, aby porazila 8. německou armádu a zabránila jí ustoupiti na Vislu. Co započala 1. armáda u Gumbin, měla 2. armáda zde dokončiti.

Německá operační myšlenka a její podrobnosti pro bitvu u Tannenbergu uzrály podle Ludendorffa ve dnech od 24. do 26. srpna. Jak bylo již podotčeno, rozhodli se Němci pro tuto bitvu nejen proto, že pokládali ruské vedení za neobratné, nýbrž i proto, že musili zvítěziti stůj co stůj. Od počátku až do konce záviselo vše na chování 1. ruské armády. Vykročil-li Rennenkampf, nebylo lze vůbec svést rozhodnou bitvu se Samsonovovem; zůstal-li na místě, bylo možno odvésti od něho XVII. a I. záložní sbor, a Samsonov mohl býti poražen. Pak bylo lze se obrátiti všemi silami znovu proti 1. armádě a vyčistiti Východní Prusko od nepřítele.

Situace 1. ruské armády ve dnech od 21. až do 24. srpna ukázala, že Rennenkampf nepronásledoval a že své síly jen nepatrně posunul vpřed. To posílilo odvalu německého vedení. Situace 8. německé armády dovozovala vrhnouti se z vnitřní linie na 2. ruskou armádu; detailní situace německých sil umožňovala pak útok na 2. ruskou armádu s oboustranným obchvácením. Tak měl býti střed armády Samsonovovy vtažen daleko na sever na úzkou frontu, kde

¹⁾ Ludendorff mluví o zachyceném radiogramu, kdežto Hindenburg píše, že všichni ruskou situaci a ruské záměry vyzradil jim rozkaz, nalezený u jednoho mrtvého ruského důstojníka. Tyto dvě zprávy zavdaly příčinu k různým výkladům, o kterých se zmíním v závěru této práce.

by nemohl úspěšně rozvinouti svých sil; křídla armády měla být poražena, a až by tak byla armáda takřka zbavena křidel, měl být armádní střed obchvácen se dvou stran a i ústup mu zmařen.

Nejlépe si znázorníme tento záměr, nakreslíme-li si — jak vysvětluje H. Stegemann ve svých Dějinách světové války¹⁾ — na terén pravoúhlý trojúhelník. U Allensteinu jest pravý úhel a jeho ramena jsou přímky, vedoucí jednak přes Allenstein—Lautenburg, jednak přes Allenstein—Ortelsburg. Základna tohoto trojúhelníku jest přímka jdoucí přes Neidenburg a Willenberg. Podle náčrtu měl být střed 2. ruské armády sevřen v pravém úhlu zesíleným německým XX. a I. záložním sborem, jakož i Goltzovou zeměbrancekou divísi; pravé křídlo mělo být zatlačeno XVII. sborem, levé křídlo mělo být poraženo sborem I. a skupinou generála Mühlmanna, načež měl I. sbor postoupiti po základně trojúhelníku směrem východním.

Původně prý se zamýšlelo sevřít celou narevskou armádu, ale německé síly na to nestačily. Bylo proto na návrh Ludendorffův rozhodnuto porazit I. sborem německým I. sbor ruský u Usdau a zatlačit jej přes Soldau; potom mohl I. německý sbor snadno porazit rozčlenění narevské armády směrem na Neidenburg—Mužaky. Na druhém křídle měl XVII. německý sbor porazit ruský VI. sbor a přes Willenberg uzavřít takto kruh svírající valnou část 2. ruské armády.

Dne 25. srpna:

Němci:

Rusové:

Válečné učenění (Ordre de bataille):

Početný stav:

kolem 235.000 mužů.

asi 250.000 mužů (jen armáda narevská).

Situace:

Zesílený XX. a. sbor stál na čáře Gilgenburg—Mühlen—Hohenstein od pravého křídla k levému takto: 41. pěš. div. východně Gilgenburgu, zeměbran. brigáda jižně od Mühlenu, 3. zál. divise východně od Mühlenu, 37. p. divise u Hohensteinu; I. a. sb. dokončoval vykládání v Něm. Jílovém a počínal se přesunovati jihovýchodně na Montovo. Skupina pevnostních posádek generála Mühlmanna navazovala v prostoru Strassburg—Lautenburg dotyk s ruskými jezdeckými divisemi (6. a 15.); XVII. a. sb. dosáhl Bischofsteinu a postupoval na Lautern; I. zál. sbor křížoval XVII. sbor jižně od Schippenbeilu a dosáhl prostoru jižně od Bartensteinu; 1. jez. divise kryla tyto pohyby z prostoru Schippenbeil—Gerdanen proti armádě Rennenkampfově. — Hlavní stan něm. 8. armády v Riesenburgu.

Dnes narevská armáda opět postoupila, VI. a. sb. dosáhl prostoru Mensguth—Bischofsburg, 4. jez. divise byla jižně Sensburgu; XIII. a. sb. postoupil do linie Grimmendorf—Kurken, XV. zůstal v prostoru Orlau—Frankenau; části XXIII. a. sboru u Lippau. Přisedši 2. divise tohoto sboru přidělena k XV. sb. Tři čtvrtiny 3. gardové divise se vykládaly u Illowa, I. a. sb. stál u Usdau. — V hlavním stanu 2. armády byla situace tato známa jen částečně. Kde byly v tento den VI. a XIII. a. sbor, nebylo tam vůbec známo. — Hlavní stan 2. ruské armády v Ostrolence.

Zprávy o nepříteli:

1. ruská armáda směřuje pomalu levým křídlem na Nordenburg. VI. rus-

Nepřítel prý obsadil Hohenstein.

¹⁾ Hermann Stegemann: „Die Geschichte des Krieges“ — Deutsche Verlagsanstalt Stuttgart-Berlin, 1918.

Němci:

ký sbor dosáhl Bischofsburga. Před jezerní přehradou žádný nepřítel.

Rusové:**Úmysly:**

Jako dne 24. 8.

Postoupili 2. armádou přímo na sever, silným středem na Allenstein—Osterode.

Dané rozkazy:

XX. a. sb. jako dosud; 1. sb. postoupí po dokončeném vykládání přes Montovo proti Ušdau; skupina generála Mühlmanna kryje na místě pravý bok armády; XVII. a. l. zál. sb. postoupí dále na jih, těsněji se sevrá a útočí na VI. rus. sbor, postupující přes Bischofsburg na sever; kryt proti armádě Rennenkampfově obstarají 1. jezd. divise a jedna divise XVII. a. sboru. Během odpoledních hodin byl však rozkaz pozmeněn; podle něho měl být proti VI. rus. sboru postaven mimo l. zál. celý XVII. a. sbor, takže i poslední pěší divise byla odebrána od Rennenkampfa a postavena proti Samsonovi.¹⁾

Ač (podle Knoxa) nebylo u armádního velitelství známo, kde jsou VI. a XIII. a. sbor, byl dán rozkaz pro 26. 8.: „VI. a. sb. zůstane u Bischofsburga (ve skutečnosti bojoval 15 km severně od Bischofsburgu; viz náčrt č. 3.), XIII. sb. dobude čáry Dorotheovo—Kellaren. XV. čáry Schönfelde—Gusenofen a XXIII. Hohenstein—Reichenau.“

Dne 26. srpna:**Němci:**

K silám 8. armády přibyla zeměbrannecká divise Goltzova. Došla ze Šlesvicka-Holštýnska, kde chránila pobřeží a Kielský průplav.

Rusové:

Jako doposud.

Válečné učlenění (Ordre de bataille):**Početní stav:²⁾**

kolem 240.000 mužů nebo úhrnem 155 praporů, 48 eskadron, 730 děl, 268 kulometů.

asi 250.000 mužů, nebo úhrnem 176 praporů, 100 eskadron, 612 děl a 393 kulometů.

Situace:

(Viz náčrt č. 3.)

Jak lze na situačním náčrtu viděti, Němci již toho dne postupovali podle svého operačního plánu na dvou rozhodných místech: Obě srážky, jak XVII. sboru jižně od Lautern, tak i 1.

Na náčrtu pozorujeme, že se VI. sb., jenž měl podle armádního rozkazu zůstat v Bischofsburgu, srazil 15 km severněji se XVII. sborem německým, a byl tam poražen. Také XIII. sbor po-

¹⁾ Prof. Delbrück uvádí v svém článku „Zur Schlacht bei Tannenberg“ („Wissen und Wehr“ č. 4./1922), že mělo sice velitelství 8. německé armády, vydávající rozkaz dne 25. srpna, úmysl chránit se jednou divisi XVII. armádního sboru proti armádě Rennenkampfově. Ježto však úmyslu toho neopakovalo v dalším telefonním rozkaze, který došel k XVII. armádnímu sboru dříve než rozkaz písemný, nebylo tohoto úmyslu dbáno, a 26. srpna byly po návrhu generála Belowa do boje zasazeny obě divise XVII. sboru, a tím dosaženo skvělého úspěchu. Autor přičítá zásluhu o výsledek generálu Belowovi, a nikoliv velitelství 8. armády a chce tím, jako i jinými svými spisy, zlehčiti zásluhu Ludendorffovy. Pokusy tyto zdají se však pouhými důsledky nynějšího politického přesvědčení Delbrückova. — Podplukovník m. sl. v. Schäfer snaží se v svém článku „Das „eigentlich Geniale“ in der Schlacht bei Tannenberg“ („Wissen und Wehr“ č. 6./1922) dokázati, že byla poslední pěší divise odebrána od Rennenkampfa a postavena proti Samsonovi se souhlasem a s vědomím velitelství 8. armády, a že právě tato odvaha byla ta „pravá geniálnost“ v bitvě u Tannenbergu.

²⁾ Viz Schäfer: „Karte der Schlacht bei Tannenberg“ — Veröffentlichungen des Reichsarchives, Berlin, 1921.

Němci:

sboru u Usdau, můžeme považovati za vstupný boj, který měl ještě v předvečer prvního dne rozhodné bitvy zkusiti sílu nepřítelovu tam, kde se mělo naplniti hlavní úsílí. Situace německých sil je toho dne taková, že bude lze následujícího dne zasáhnouti do boje všemi částmi a slibně započítí důsledné provádění pojatého záměru.

Rusové:

stoupil a prošel slabě obsazenou úžinou mezi jezery Lanským a Pautzigským dále k severu. Stan jeho byl v tento den v Kurken. XV. sbor dal se se svými třemi divisemi (6., 8. a 2. z XXIII. sboru) na pochod pěti proudy severním směrem; I. sbor byl odpoledne napaden nepřitelem (I. něm. sborem) západně a severozápadně od Usdau a žádal ihned arm. velitelství o 2. p. divisi (XXIII. sboru) jako posilu.

Zprávy o nepříteli:

Situace narevské armády známa. Nepřítel se na celé frontě posunul dále vpřed a obsadil i Allenstein. XVII. sb. svedl boj s jednou ruskou divisí VI. rus. sboru a odrazil ji na jih.

Kozáci XV. sboru vyzvěděli, že Hohenstein je obsazen Němci. I. sbor odhadoval něm. I. sbor útečící naň na 2 až 3 divise. Letci hlásili další nepřátelskou divisi postupující od Lautenburga. — Rusové se domnívají, že Němci užívají ručních granátů.

Úmysly:

Podle dosavadního operačního plánu započítí druhého dne ráno všeobecný útok.

Ježto Samsonov neměl zpráv o porážce VI. sboru u Bössau—Lautern a spoléhal na dobrou posici I. sboru u Usdau, chtěl příštího dne postupovati dále na sever.

Dané rozkazy:

Zítřka, dne 27. srpna, se začne rozhodná bitva. Jižní skupina 8. armády vrazí do pohybu ruské 2. armády směrem východním. I. sbor útočí ve 4 hodiny ráno na Usdau ze západu a severozápadu; skupina gen. Muhlmannna postoupí z Lautenburga přes Zielun jako pohyblivá ochrana pravého boku směrem na Soldau; pravé křídlo XX. sboru útočí na Usdau ze severu a připojí se pak k dalšímu postupu I. sboru na Neidenburg; 41. p. divise postupuje z Gr. Gardienen na Waplitz; nalevo od této divise útočí zeměbranceká brigáda. 3. zál. a 37. pěší divise taktéž ze západu a severu na Waplitz. Zeměbranceká divise Goltzeva dokončí své shromažďování v prostoru Biessellen—Osterode a postoupí ze severu proti Hohensteinu. XVII. sbor postoupí dále na jih přes Bischofsburg. I. zál. sbor dosáhne Wartenburgu.

Jako posila podřizuje se I. a. sboru u Soldau shromažďována polovina 3. gardové divise. Mimo to bude důstojníky na auterh vyrozuměna 2. p. divise, jež jest na levém křídle XV. a. sboru, aby se přemístila ke krytí pravého boku I. a. sboru jižně od Gr. Gardienen. I. sbor se dobře zakope západně a severozápadně od Usdau a hájí této posice až do posledního muže! Ostatní části 2. armády postupují dále na sever.

O bojích, svedených dne 26. srpna, jsou známy tyto podrobnosti: VI. ruský armádní sbor, dosáhnuv výšin u Lautern, přefal železniční trať Korschen—Allenstein a zamýšlel zasáhnouti tím německou armádu na nejmohoulostivějším místě. Tam ani nescházelo mnoho a VI. ruský sbor byl by mohl snadno buď se probít k armádě Rennenkampfově, nebo padnouti ve vhodném okamžiku 8. německé armádě v týl. Avšak 4. pěší divise ruského VI. sboru byla tam napadena 36. divisí XVII. sboru německého a zatlačena. Na německé straně zasáhla úspěšně do boje též 6. německá brigáda zeměbranceká, která tam byla postoupila z Lötzeny dne 24. a 25. srpna. O tomto boji VI. sboru se generál Samsonov (podle Knoxa) téhož dne vůbec nedověděl.

U Usdau překvapil německý útok I. ruský sbor neočekávaně. Podle líčení anglického ataché (gen. Knoxa) chtěl jej Samsonov příštího dne poslati k I. sboru, ježto prý doufal, že se tam sběhnou zajímavé události. Minul to se strany ruské, ježto prý zamýšlel „opřít se o XV. sbor, provést s celou armádou zátočku vlevo“. V hlavním stanu, který byl toho dne přesunut do Neidenburga, sedělo prý se k večeru právě u stolu, když I. sbor důtklivě volal velitele armády nebo jeho náčelníka štábu k telefonu. Velitel sboru hlásil, že je nepřítelem napaden a velmi tísněn. Jak již v situaci uvedeno, prosil o posilu. Tento německý útok na I. ruský sbor byl příčinou, že byla odložena návštěva anglického generála u tohoto sboru.

Podle zpráv generála Knoxa lze souditi, že se tímto okamžikem počala ve štábu generála Samsonova jevit jakási nervosita. Nejvíce prý jí byl zachvácen generál Postovský, náčelník štábu armády. Nedostatečné zprávy o nepříteli, nespolehlivé spojení s podřízenými jednotkami, úplné odtržení VI. a XIII. armádního sboru a neočekávaný útok Němců na levé křídlo zadržovaly k tomu dosti příčin.

O pohybech II. armádního sboru nebyl Samsonov taktéž zpraven. Sbor tento vyrazil z Grodna a postupoval přes Augustow, Grajewo, Lyk a Kruglanky na Angerburg. V den, kdy bylo obsazeno toto město, dostal od vrchního velitelství severozápadní fronty v Bialystoku rozkaz, vrátiti se zpět přes Lyk a spojit se pak s 9. armádou, která se shromažďovala ve Varšavě.

Avšak i na německé straně se bojovalo se značnými nesnázemi. Předně byla vojska vysílena porážkou u Gumbin a ústupovými pochody dlouho trvajících. Přesto musily se vykonati nařízené přesuny co nejspěšněji, neboť nebylo jisto, zdali dají Rusové Němcům čas, jehož potřebovali pro veškeré své pohyby. Spojovací prostředky Němců byly taktéž primitivní. Spojení hlavního stanu armády se XVII. a I. záložním sborem bylo obtížnější a obtížnější, ježto ruské jezdecké hlídky více a více znemožňovaly donášení zpráv podél železnice Korschen—Allenstein—Osterode. Konečně byla na krátkou dobu přerušena VI. ruským sborem u Bössau a XIII. ruským sborem u Allensteinu i železniční linie mezi oběma německými skupinami.

Takové bylo postavení obou protivníků ve Východním Prusku v předvečer rozhodné bitvy; ta se začala veškerou mohutností druhý den, 27. srpna ráno ve 4 hodiny, útokem I. armádního sboru německého na I. armádní sbor ruský.

Průběh bitvy.

První část německého záměru, t. j. soustřediti síly proti 2. ruské armádě a umístiti velké jednotky na příslušném místě a v žádaném čase, se podařila. Šlo jim pak o to, aby se podařila i druhá část tohoto záměru, t. j. provést bitvu tak, jak si ji představovali. Jak jsem již řekl, měla býti provedena bitva takto:

1. zbavit 2. ruskou armádu obou křídel:
 - a) poražením I. ruského sboru,
 - b) proražením armádní fronty mezi I. a XXIII. ruským sborem,
 - c) poražením VI. ruského sboru;

2. zameziti 2. ruské armádě ústup přes Neidenburg a Willenberg I. a XVII. německým sborem;
3. sevřítí 2. ruskou armádu (zbývající 3 sbory) německým zesíleným XX. a I. záložním sborem a Goltzovou divísi a zničiti ji.

Podle situace prvního dne bitvy hrozilo Němcům právě v tomto důležitém okamžiku nebezpečí, že budou stále pokračujícím ruským postupem na sever rozděleni ve dvě skupiny. Skutečnost však ukázala v dějinách válečnictví nesčíslněkrát, že bezohledně a dusledně provádění původního rozhodnutí vnúti konečně nepříteli naši vůli, což zpravidla znamená již jeho porážku. Uvidíme ihned, jak se zásada tato začala projevovatí hned první den bitvy u Tannenbergu, kdy Samsonov skutečně pod vlivem nepřítelů počal měnití svůj operační plán. Tím měli Němci již od prvního okamžiku bitvy zajištěno iniciativní jednání, a to byly pro ně již koncem 27. srpna tři čtvrtiny celého úspěchu.

Počínajíc tímto dnem vyvíjely se události u Tannenbergu s překotnou rychlostí. Bude třeba sledovatí je opět v denních obdobích.

Dne 27. srpna.

Němci:

Rusové:

Válečné učenění (Ordre de bataille):
(beze změny).

Situace:
(Viz náčrt č. 4.)

Celá 8. armáda započala útok, jak nařizováno v rozkaze z 26. srpna. I. a. sbor dobyl před polednem Usdau a zahájil postup na Neidenburg. Jako jeho pravá boční ostraha postupovaly části sboru Mühlmannova z Lautenburga podél silnice na Soldau. 41. p. divise však u Gr. Gardienen nepostoupila a také ani dále na severu nebylo získáno území. Zeměbranecká divise Goltzova postupovala koncentricky na Hohenstein. I. zálož. sbor dosáhl Wartenburga; XVII. sb. porazil opět ruský VI. sbor jižně od Bischofsburgu. Jádro jeho tábořilo večer u Mensguthu a severně od něho, kdežto další síly pronásledovaly nepřítel přes Ortelsburg.

VI. a. sbor byl jihovýchodně od Bischofsburgu poražen a ustupoval přes Ortelsburg; XIII. a. sbor obsadil Allenstein; XV. a. sbor, 2. p. divise a jeden gardový pluk držely večer frontou na západ čáru Hohenstein—Wapłitz—Wittmannsdorf—Frankenau; I. a. sbor ustoupil na Soldau; generál Artamanov přemístil svůj stan ze Soldau do Ilowa. Do tohoto města dorazily toho dne 3 střelecké pluky 1. střel. brigády. Ani toho dne nevěděl Samsonov ještě ničeho o porážkách a o ústupu VI. a. sboru.

Zprávy o nepříteli:

Nepřátelské rozdělení téměř úplně známo. Výsledky bojů toho dne na obou křídlech potvrzují správnost toho, co bylo dosud o nepříteli známo, a zvěšují naději na další úspěšné provádění pojetého záměru.

Proti I. sboru stojí 2 až 3 německé divise. S 2. ruskou pěší divísi bojuje něm. zeměbrana a části XVII. něm. sboru (?). Něm. XX. a. sbor je pravděpodobně jižně od Hohensteina. Uhraná síla Němců odhadována na 2 aktivní (XX. a XVII.) a 1 záložní sbor. Prostor Mühlen—Jankowitz jest nejnebezpečnější místem armádní fronty.

Úmysly:

Původní úmysl se dále provádí.

Napřed: pokračovatí v postupu na sever.

Později: změnití frontu; místo dosavadní fronty k severu, obrátití se nyní jádrem armády k západu.

Dané rozkazy pro 28. srpna:

Němci:

Všeobecně: dále prováděti daný rozkaz z 26. srpna.

Speciálně: I. a. sbor se zmocní Neidenburga. XX. a. sbor provede útok nařízený pro 27. srpen a vysune ostře 41. p. divisi. Zeměbr. divise Goltzova provede útok na Hohenstein. I. zál. a XVII. a. sbor se posunou do linie Allenstein—Passenheim a zajistí se proti Ortelsburgu.

Rusové:

Napřed: VI. a XIII. a. sbor postupuje dále na sever.

Potom: XIII. a. sbor se obrátí z Allensteinu na Hohenstein a přispěje tam XV. a. sboru na pomoc. XV. a. sbor stáhne levé křídlo od Hohensteinu do prostoru u Mühlen.

O událostech ze dne 27. srpna jsou známy dosti zajímavé podrobnosti.

S ruské strany se praví, že nejkritičtějším místem armádní fronty byl 27. srpna úsek 2. pěší divise u Jankovic, kde boj dosáhl největší prudkosti. Tam prý Němci útočili celou masou svých sil a mimo to tlačili tam i směrem od Lautenburga.

Kdežto se Ludendorff ve svých „Vzpomínkách“ nezmiňuje o podrobnostech tohoto dne, líčí nám H. Stegemann průběh těchto bojů asi takto: „Na pravém křídle prorazil generál von François svým I. armádním sborem za těžkých bojů u Usdau a Gross-Tauersee severozápadně od Soldavy a dobyl silnice do Neidenburga. Jako pohyblivá bočná ostraha postupovala od Zielunu na Soldavu zeměbrana pevností Thornu. Tím bylo zahájeno jižní cbejití ruského středu. — Po úspěšném boji 36. německé divise XVII. armádního sboru dne 26. srpna napadla 27. srpna 35. pěší divise tohoto sboru VI. ruský sbor u Kobulten, jihovýchodně od Bischofsburga. Zápas byl těžký. XVII. armádní sbor, který se účastnil již několika těžkých bojů u Gumbin, odhodlaně dorážel na Rusy, rychle se vzboupující k obraně. Ježto boj zůstal nerozhodnut, zasáhl od Wartenburga německý I. záložní sbor svým levým křídlem do levého boku ruského VI. sboru. Tímto úderem byli Rusové zasaženi jižně od Debronga (východně od Wartenburga) a donuceni překotně obrátiti frontu. Mímoto překřídil Mackensen (XVII. armádní sbor) také ruské pravé křídlo a takto vytlačil ruský VI. sbor úplně z jeho posice. Povolilo i pravé křídlo. Samsonovo. Ruský VI. sbor ustoupil v nepořádku na jih a byl úplně rozprášen XVII. německým sborem, pronásledujícím jej přes Ortelsburg a Willenberg. Po tomto úspěchu se mohl německý I. záložní sbor věnovati opět své úloze, a soustředil své síly jihozápadně od Wartenburga, aby směrem jihozápadním překřídil střed ruské armády; ta pozbyla takto pravého křídla a byla i tam úplně obnažena.“

Z tohoto vidíme, že večer dne 27. srpna dosáhli Němci celé první třetiny žádaného výsledku. Narevská armáda byla takticky prolomena postupem I. německého sboru na Neidenburg a mimo to byla zbavena obou křídel, když byl odražen I. ruský sbor k Soldavě a VI. ruský sbor k Ortelsburgu—Willenbergu.

Německé rozkazy pro 28. srpna neobsahují proto nic nového a nařizují všeobecně jen pokračovati v operacích, nařízených již 26. srpna.

Rozčilení štábu ruské 2. armády stává se však osudné neočekávanými neúspěchy. Nejlépe to projevují úmysly a rozkazy ze dne 27. srpna. Sledujeme-li pozorně dosavadní události, neuniknou nám jakási nerozhodnost a rozpačitost ruských rozkazů ze 27. srpna, tak značně pozměněných během jednoho dne.

Dne 26. srpna se ujali Němci iniciativy a vnutili svou vůli Rusům. Druhého dne nastal boj, v němž se Rusům nepodařilo tuto výhodu Němcům odníti a takto zmařiti záměry nepřítelovy. —

Třeba se též zmíniti, že II. ruský sbor, kterému bylo po obsazení Angerburgu rozkázáno vrátiti se přes Lyk k armádě varšavské, dostal 27. srpna na cestě k Lyku druhý rozkaz velitele severozápadní fronty z Bialystoku, aby se znovu obrátil na sever a snažil se připojiti k IV. armádnímu sboru armády Rennenkampfovy. Podle tohoto rozkazu odešel II. armádní sbor dne 28. srpna znovu na sever a postupoval opět přes Angerberg na Korschen.

Pokračování tohoto článku si můžete přečíst nebo stáhnout na webových stránkách našeho časopisu www.vojenskerzhledy.cz v nabídce archivu.¹

¹ <https://vojenskerzhledy.cz/archiv-menu-search/rocniky-1920-1944/rocnik-1924>; č. 1/1924 - Bitva u Tannenbergu r. 1914.